

Anhörigpolitiskt program

Antagen vid FMN:s stämma 23 maj 2026

Inledning

FMN är en organisation av och för anhöriga till människor med skadligt bruk eller beroende av narkotika. Vår styrka är erfarenheten – vi vet hur det är att leva bredvid någon vars liv styrs av droger, och vi vet att anhörigas situation alltför ofta är osynlig i både vård och politik.

Sverige befinner sig i ett av de mest intensiva politiska skedena på narkotikaområdet på många år. Narkotikautredningens slutbetänkande (SOU 2023:62), den nya socialtjänstlagen som trädde i kraft den 1 juli 2025, och Samsjuklighetsdelegationen som startade i januari 2025 skapar tillsammans en unik möjlighet att äntligen förändra anhörigas situation på riktigt. FMN ser fram emot att vara en aktiv röst i det arbetet.

Detta program beskriver FMN:s grundsyn på narkotikapolitiken och de frågor där vi som anhörigorganisation har en särskild röst. Vi vill att samhället tar ett större ansvar – både för den som lever med ett beroende och för de människor som finns runt omkring.

Lägesbild 2026 – vad statistiken säger

Narkotikapolitiken ska grundas på fakta. Följande bild av narkotikasituationen i Sverige är hämtad från Folkhälsomyndighetens senaste rapporter och är central för FMN:s ståndpunkter.

Aktuell statistik:

- 424 personer avled av narkotikarelaterade orsaker under 2024 – en minskning med 37 % sedan 2015. Opioider, oftast oxikodon, fanns med i cirka 90 % av fallen. (Folkhälsomyndigheten 2026)
- Bland unga minskar narkotikaanvändningen – men tillgängligheten och beslagen ökar. (Folkhälsomyndigheten 2026)
- Närmare 4 % av Sveriges vuxna befolkning uppger att de påverkats negativt av en närstående persons narkotikaanvändning. Det motsvarar hundratusentals anhöriga. (CAN, Vanor och konsekvenser)

Minskningen av dödsfallen är positiv – men varje dödsfall är en katastrof för en familj. Och bakom varje person med beroende finns flera anhöriga som bär en tung börda utan tillräckligt stöd. Det är detta FMN arbetar för att förändra.

Språk och begrepp

FMN använder begreppen skadligt bruk och beroende i linje med Socialstyrelsens terminologi och ICD-11. Det är medicinska tillstånd, inte moraliska brister. Språket vi använder påverkar hur människor bemöts och om de vågar söka hjälp – för sig själva och för sina anhöriga.

FMN använder begreppet anhöriga som ett samlande begrepp för personer som står nära någon med skadligt bruk eller beroende. I detta inkluderas inte enbart familjemedlemmar i juridisk eller biologisk mening, utan även andra närstående såsom bonusfamilj, partners, vänner och i vissa fall kollegor. För många är det dessa relationer som i praktiken bär det största ansvaret och påverkas mest av situationen.

Anhörigas situation

Att vara anhörig till någon med narkotikaberoende är en av de svåraste situationer en människa kan befinna sig i. Det leder till oro, sorg, skam, utmattning och en känsla av att vara ensam med ett problem som samhället inte riktigt ser.

Narkotikautredningen (SOU 2023:62) bekräftar vad FMN länge har sagt: anhöriga och närstående spelar en viktig roll men befinner sig i en ofta förtvivlad situation. Trots detta saknar många anhöriga tillgång till eget stöd.

Vad den nya socialtjänstlagen innebär

Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag i kraft. Den syftar till att göra socialtjänsten mer förebyggande, tillgänglig och kunskapsbaserad, och möjliggör insatser utan individuell behovsprövning. FMN anser att kommunerna bör använda dessa nya verktyg aktivt för att nå anhöriga tidigt – innan krisen är ett faktum.

FMN verkar för att:

- alla anhöriga har rätt till eget stöd – oberoende av om den närstående söker vård eller inte.
- socialtjänstens ansvar för anhörigstöd tydliggörs och tillämpas konkret ute i landets kommuner, i enlighet med den nya socialtjänstlagen.
- en nationell stödlinje för anhöriga inrättas, i enlighet med Narkotikautredningens förslag (SOU 2023:62).
- Nationellt kompetenscentrum anhöriga (Nka) ges ett tydligt uppdrag att bygga upp kunskap specifikt om anhöriga till personer med skadligt bruk, beroende och samsjuklighet.
- barn i familjer med narkotikaproblem erbjuds riktade insatser tidigt – utan krav på formell utredning.

Samsjuklighet – dubbla svårigheter

Många personer med narkotikaberoende har samtidigt en eller flera andra psykiatriska diagnoser – så kallad samsjuklighet. För anhöriga innebär hur vård och omsorg är organiserad och fungerar ett dubbelt svek: dels att deras närstående inte får samlad och adekvat vård, dels att de tvingas navigera i ett splittrat system där ingen tar helhetsansvar.

Samsjuklighetsdelegationen 2025 – FMN:s ståndpunkter

I januari 2025 inrättade regeringen Samsjuklighetsdelegationen med uppdrag att genomföra en reform för mer samordnad och individanpassad vård till personer med både beroendeproblem och andra psykiatriska diagnoser. Delegationen ska verka i tre år. FMN välkomnar reformen, men betonar att den måste inkludera ett tydligt anhörigperspektiv.

FMN verkar för att:

- anhöriga ses som en aktiv del av vård- och stödkedjan – med egna behov av stöd, inte enbart som stöd till den beroende.
- bollandet mellan regioner och kommuner upphör – en aktör bör ha ett tydligt samordningsansvar.
- anhöriga inkluderas i de regionala överenskommelserna om samverkan vid skadligt bruk och beroende.
- delegationens arbete följs upp med mätbara mål för hur anhörigas situation faktiskt förändras – inte bara hur patientflödena ser ut på papper.

FMN stöder ambitionen att ingen ska falla mellan stolarna – och vi anser att det måste gälla även anhöriga.

Vård och behandling

FMN anser att den som behöver vård för skadligt bruk eller narkotikaberoende ska få det – snabbt och utan att behöva kämpa sig till det. Vården ska hålla hög och jämlik kvalitet oavsett var i landet man bor.

Vad som fungerar

Minskningen av narkotikadödsfall sedan 2015 visar att insatser ger resultat. Ökad tillgång till naloxon – som sedan juli 2024 är receptfritt – och utbyggd läkemedelsassisterad behandling (LARO) har sannolikt bidragit. Sedan 2024 finns sprututbyte i alla regioner. Detta är framsteg som FMN välkomnar.

Vad som fortfarande brister

Trots framstegen kvarstår stora regionala skillnader i tillgång till vård. Narkotikautredningen konstaterar att efterlevnaden av nationella riktlinjer behöver bli betydligt bättre. Det är inte acceptabelt att en persons bostadsort avgör vilken hjälp de – och deras anhöriga – får.

FMN verkar för att:

- vård och behandling bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet – i enlighet med nationella riktlinjer.
- de regionala skillnaderna i tillgång till vård för skadligt bruk och beroende ska minska.
- anhöriga erbjuds stöd och information som en självständig målgrupp – inte bara som resurser i den beroendes tillfrisknande.
- vården aktivt inkluderar anhöriga när den berörde samtycker, och erbjuder stöd till anhöriga även utan samtycke.

FMN som röst för anhöriga

FMN är en ideell organisation grundad på anhörigas egna erfarenheter. Vi är en oberoende röst i narkotikapolitiken och sätter alltid de anhörigas och familjernas perspektiv i centrum.

Narkotikautredningen föreslår att Nationellt kompetenscentrum anhöriga ska ges ett särskilt uppdrag, och att anhöriga ska inkluderas i regionala överenskommelser. Det är i grunden rätt – men ord måste omsättas i handling. FMN ska vara en självklar remissinstans och aktiv part i genomförandet.

Anhörigas röst måste få genomslag

Anhörigas erfarenheter är en kunskapskälla som alltför länge har ignorerats i beslutsfattandet. Nu när politiken faktiskt rör sig i rätt riktning – med nya lagar, nya utredningar och en delegation i arbete – är det dags att anhörigperspektivet får det genomslag det förtjänar. FMN kommer att fortsätta arbeta för det.